18/05/2020

Αφορισμός – Ανάθεμα

/ Γνώμες

Παναγιώτης Μπούμης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Αθηνών

Υπάρχουν δύο είδη «αφορισμών» ο μικρός και ο μεγάλος. Ο μικρός αφορισμός είναι η προσωρινή απαγόρευση συμμετοχής στη Θ. Κοινω-νία, ο δε μεγάλος αφορισμός ή το ανάθεμα είναι η παντελής αποκοπή του παρεκτραπέντος από την εκκλησιαστική κοινωνία και η στέρηση της ιδιότητας του μέλους της με απόφαση του εκκλησιαστικού δικα-στηρίου ή της συνόδου. Επιβάλλεται δε στους βαριά αμαρτωλούς (αποστάτες, αιρετικούς κ.ά.).

Ανάθεμα ή ανάθημα αρχικώς σήμαινε το πράγμα ή και το πρόσω-πο που χωριζόταν από τα άλλα και αφιερωνόταν («ανετίθετο»-ανάθεμα) στο Θεό σαν τάμα (ευχή).

Ύστερα όμως η ιδέα αυτή του χωρισμέ-νου κατά μέρος, του ξέχωρου, συνετέλεσε, ώστε να πάρει η λέξη ανά-θεμα την κακή σημασία του απόβλητου, του αφορισμένου, του κατα-ραμένου. Με την πρώτη, με την καλή σημασία, έμεινε ή λέξη ανάθημα. Με την κακή έννοια της κατάρας χρησιμοποιείται η λέξη «ανάθεμα» στην Κ. Διαθήκη και συχνότερα στους ιερούς κανόνες. Η συνηθισμένη έκφραση είναι «ανάθεμα έστω».

Ο μεγάλος αφορισμός ή ανάθεμα λογίζεται ως επισφράγιση της εκούσιας εξόδου ενός μέλους από τη στρατευόμενη Εκκλησία και ισούται με πνευματικό θάνατο, διότι αυτός που εξέρχεται από την Εκ-κλησία δεν συμμετέχει στην αγιάζουσα θεία χάρη και νεκρώνεται πνευματικώς. Γι αυτό και επιβάλλεται εν εσχάτη ανάγκη. Το ανάθεμα έχει επίσημο χαρακτήρα. Για το λόγο αυτό και απαγγέλλεται δημοσί-ως και όχι ιδιωτικώς. Τούτο γίνεται αφ’ ενός μεν για να συναισθανθεί εντονότερα ο αμαρτωλός την αμαρτωλότητά του και να μετανοήσει (πρβλ. Β’ Θεσσ. 3,14), αφ’ ετέρου δε για να προφυλαχθούν οι πιστοί από κάθε κίνδυνο, ο οποίος είναι δυνατόν να προέλθει από τον αφορισθέντα. Ο αφορισμένος αποκόπτεται όχι μόνον από την Εκκλησία, στην οποία άνηκε, αλλά και απ’ όλες τις άλλες τοπικές Εκκλησίες. Προς τούτο ο αναθεματισμός κοινοποιείται σε όλες τις ομόδοξες Εκκλησίες.

Στην ποινή-επιτίμιο του αφορισμού-αναθέματος υπόκεινται όλοι οι χριστιανοί, από τους άρχοντες μέχρι και τους απλούς ιδιώτες, εκτός από τους διανοητικώς αναπήρους ή τους ανήλικες, οι οποίοι δεν έχουν συναίσθηση της ευθύνης τους.

Ο αναθεματισμός, αν δεν αρθεί, συνεχίζεται και μετά το θάνατο. Αυτό έχει ως συνέπεια να μην έχει δικαίωμα αυτός που πέθανε ούτε στις επικήδειες, επιμνημόσυνες και άλλες συγχωρητικές τελετές και ακολουθίες. Εξ αιτίας της μεγάλης βαρύτητας της ποινής και των συ-νεπειών της μόνο σε έσχατη ανάγκη η Εκκλησία επιβάλλει το ανάθε-μα. Πολλοί δε Πατέρες της Εκκλησίας, ανάμεσα στους οποίους και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, είναι σαφώς τοποθετημένοι εναντίον του αναθέματος (βλ. λόγο του «Περί του μη δειν αναθεματίζειν ζώντας ή τεθνηκότας», PG 48, 946 κ.έξ.).

Παρ’ όλα αυτά, υπήρξαν περίοδοι, κατά τις οποίες το ανάθεμα απαγγελλόταν με μεγάλη ευκολία, και μάλιστα κατά την απουσία (ερήμην) του ενδιαφερομένου. Αυτό γινόταν π.χ. στα παλαιότερα χρό-νια με σκοπό την ανακάλυψη των άγνωστων ζωοκλεπτών, πράγμα το οποίο είχε και τα θετικά του αποτελέσματα, γιατί εξ αιτίας του φόβου των συνεπειών παρουσιάζονταν οι ένοχοι και επέστρεφαν τα κλεμμέ-να.

Κατά τα τελευταία όμως χρόνια, επειδή ακριβώς οι πνευματικές και κοινωνικές συνέπειες της ποινής του αναθέματος είναι εξαιρετικά βαριές, γι’ αυτό και οι

νεώτεροι «Καταστατικοί Χάρται» (νόμοι) της Εκκλησίας στην Ελλάδα απαιτούν συμφωνία και της πολιτικής αρχής για την οριστική επιβολή της ποινής αυτής.

Το ανάθεμα μπορεί να αρθεί από το ίδιο το εκκλησιαστικό όργανο που επέβαλε την ποινή ή από το διάδοχο του ή από το ιεραρχικά ανώ-τερο του όργανο. Βέβαια, και αν ακόμη η εκκλησιαστική αρχή δεν άρει το ανάθεμα, δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε με βεβαιότητα την ψυχική κατάσταση του αναθεματισμένου. Αυτός παραδίνεται στην εξουσία του Θεού, ο οποίος κατά τη συντέλεια του κόσμου θα κρίνει τελεσίδικα τη θέση των ανθρώπων. Πάντως, χρειάζεται υπερβολική προσοχή τόσο στην επιβολή όσο και στην άρση των αναθεμάτων, ώστε να μην υπάρξει περίπτωση να έρθει η εκκλησιαστική ενέργεια σε αντί-θεση με το θείο θέλημα.

Παναγιώτη Μπούμη, Κανονικόν Δίκαιον, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2000, σσ. 245-247.
Πηγή: pemptousia.gr